

ویژگی‌های فردی و روان‌شناختی مؤثر بر مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های آبخیزداری (مطالعه موردی استان فارس)

محسن موسائی*

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گچساران

چکیده

هدف این تحقیق شناسایی ویژگی‌های فردی و روان‌شناختی مؤثر بر مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های آبخیزداری می‌باشد. تحقیق توصیفی و از نوع علی-ارتباطی است که به روش میدانی انجام شده است. جامعه آماری تحقیق ۷۵۰۰۰، بهره‌برداران سرپرست خانوار ساکن در حوزه‌های آبخیز استان فارس می‌باشند. نمونه مورد مطالعه شامل ۲۷۹ نفر از بهره‌برداران ساکن در حوزه‌های آبخیز استان فارس هستند که بر اساس روش کوکران و با روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. برای داده‌پردازی علاوه بر آمار توصیفی از آماره‌های استنباطی نظیر رگرسیون چندمتغیره و تکنیک تحلیل مسیر استفاده شده است. نتایج رگرسیون چند متغیره به شیوه Enter نشان دهنده آن است که متغیرهای نگرش نسبت به مشارکت، سطح تحصیلات، مشارکت اجتماعی، شغل اصلی، نوع مالکیت، سن، تعداد اعضای خانوار بهره‌برداران عوامل برانگیزنده اقتصادی و عوامل برانگیزنده اجتماعی، بیشترین نقش (۶۳/۵٪) را در تبیین تغییرات متغیر وابسته (مشارکت در طرح‌های آبخیزداری) نشان داده‌اند. نتایج حاصل از تکنیک تحلیل مسیر نشان می‌دهد که متغیر میزان تحصیلات بهره‌برداران دارای بیشترین اثر مستقیم (۰/۷۴۵) و متغیر نگرش بهره‌برداران نسبت به مشارکت دارای کم‌ترین اثر مستقیم (۰/۲۰۷) بر متغیر وابسته می‌باشند. همچنین متغیر مشارکت اجتماعی دارای بیشترین اثر غیر مستقیم (۰/۹۷۹) و متغیر سن دارای کم‌ترین اثر غیر مستقیم (۰/۰۹۷) بر متغیر وابسته (مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های آبخیزداری) می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: مشارکت، طرح آبخیزداری، بهره‌برداران، نگرش، مشارکت اجتماعی

مقدمه

منابع طبیعی هر جامعه‌ای، ثروت آن جامعه است که فقط به نسل حاضر تعلق نداشته بلکه میراثی است که باید برای آیندگان باقی بماند. در یک دوره طولانی که از گذشته آغاز شده و هنوز ادامه دارد، تصور می‌شد که منابع طبیعی بی‌پایان هستند و از این رو بدون هیچ محدودیتی آن را مورد استفاده قرار می‌دادند. اگر این رویه ادامه داشته باشد، ناگزیر منجر به تهی شدن پیش از موعد منابع و ذخایر طبیعی و انهدام آن خواهد شد. اما این روند نمی‌تواند ادامه داشته باشد و ما ناچار به حفظ، نگهداری و احیاء منابع طبیعی کشور به عنوان ثروتی که باید هم خود و هم نسل آینده از آن بهره ببرند، می‌باشیم. این مهم جز با مشارکت مردم و به ویژه ساکنان حوزه‌های آبخیز مفهوم عینی پیدا نمی‌کند.

بر اساس گزارش‌های سازمان‌های بین‌المللی مثل فائو حدود ۶۰ میلیون نفر از ساکنان کشورهای ایران، پاکستان و افغانستان در طول سال‌های ۲۰۰۰ و ۲۰۰۳ خشکسالی شدیدی را تجربه کرده‌اند. خشکسالی اثرات و پیامدهای متنوعی در ابعاد اجتماعی - اقتصادی داشته که می‌توان به مواردی از قبیل کاهش اشتغال، افزایش فقر و مهاجرت اشاره نمود (باقری، ۱۳۸۲).

یکی از منابع بسیار مهم و حیاتی که در زندگی روز مره انسان‌ها و کشورها و تداوم تولیدات نقش فوق‌العاده دارد، منابع آبی است. اگر از این ماده حیاتی که خداوند به صورت مجانی و احیانا بی‌هزینه در خدمت انسان‌ها قرار داده است، استفاده مطلوب شود، بسیاری از مشکلات کشورها حل خواهد شد. اصولاً انسان به گونه‌ای به این ماده حیاتی وابسته است که حتی قادر نیست یک روز بدون آن زندگی کند بلکه زندگی در طول دوازده ساعت بدون آب با مشکل روبرو می‌شود. لذا خداوند سبحان در مورد اهمیت و نقش آب در زندگی موجودات در قرآن کریم می‌فرماید: *و جعلنا من الماء کل شیء حی (سوره انبیاء آیه ۳۰)* ما حیات و زنده بودن موجودات را به واسطه آب قرار دادیم (توسلی ۱۳۸۵).

نقش و اهمیت آب در توسعه و شکوفای اقتصادی کشورها و جوامع، بارز و آشکار است که بدون استفاده بهینه از این منبع گرانسنگ، رشد و ترقی کشورهای در حال توسعه مشکل به نظر می‌رسد. کشورهایی که فقط وارد کننده کالاهای مصرفی باشند و نیاز به کالاهای ضروری و اساسی آن‌ها از خارج تأمین شود، هیچگاه به توسعه پایدار نخواهند رسید. بنابراین: منابع آبی + استفاده بهینه = توسعه پایدار (همان منبع).

آبخیزداری به تشخیص و شناسایی کیفیت آب رودخانه‌ها، دریاچه‌ها، مصب رودخانه‌ها کمک نموده و در مجموع بر فعالیت‌های مرتع‌داری، جنگل‌داری، زمین‌های کشاورزی و جوامع روستایی در مقیاس وسیع تأثیرگذار خواهد بود. علاوه بر این اثربخشی برنامه‌ها و تداوم طرح‌های آبخیزداری، مستلزم مشارکت بهره‌برداران در بسیاری از مراحل و فرایندهای آبخیزداری است. علاوه بر این، افزایش حمایت‌های داوطلبانه به صورت گسترده از برنامه‌های نظارت بر کیفیت آب و آموزش و حضور داوطلبانه در برنامه‌ها، داده‌های ارزشمندی را ارائه می‌دهد، که نشان‌دهنده میزان کیفیت آب در قبل و بعد از عملیات آبخیزداری می‌باشد (Benham, B. et al. (2007)

مشارکت از انباشت تجربه تاریخی بشر در مفهوم امروزی خود متبلور شده است. امروزه مشارکت در بستر جامعه ای دموکراتیک و مدنی صورتی نهادمند به خود می‌گیرد. در جامعه مدنی تشکل‌های مستقل از دولت در شرایط مساوی و برخوردار از اطلاعات و امکانات مساوی زمینه مشارکت افراد در امور خودشان را فراهم می‌سازند. فرهنگ انگلیسی اکسفورد مشارکت (participation) را به عنوان «عمل یا واقعیت شرکت کردن، بخشی از چیزی را داشتن یا تشکیل دادن» دانسته است (رهنما و درزاکس، ۱۳۷۷).

Narayan (۱۹۹۴) در تعریف مشارکت می‌گوید: مشارکت فرآیندی داوطلبانه است که در آن مردم بدون

توجه به تفاوت‌هایی مثل (جنسیت، درآمد، قومیت و سطح دانش)، تصمیمات را کنترل و یا بر آن‌ها تأثیر می‌گذارند. جوهر مشارکت به کارگیری نظرات و انتخاب از میان آن‌هاست.

نیروی انسانی مهم‌ترین سرمایه سازمان‌ها است، بنابراین صیانت از جایگاه این سرمایه از وظایف مدیران سازمان‌ها به شمار می‌آید. به عبارتی افراد بزرگ‌ترین «منبع» سازمان هستند، زیرا فکروند و عامل تغییر. در واقع تنها منابع نامحدودی که یک سازمان در اختیار دارد، قلب‌ها و مغزهای کارکنان است. اهداف و برنامه‌هایی که مدیران ارشد، میانی و پایه در هر سازمان تهیه و تدوین می‌کنند، فقط با اتکا به توانایی و شایستگی نیروی انسانی قابل اجرا و تحقق است. پس مهم‌ترین وظیفه هر مدیر در برابر کارکنان سازمان اول، ارتقای توانایی علمی و اجرایی آنان با آموزش و دوم، جلب مشارکت کارکنان در بهبود مستمر سازمان از راه استقرار نگرش مدیریت مشارکتی است (هیوز، ۱۳۸۸).

بسیاری از صاحب‌نظران با منطق و استدلال قوی، سده پیش‌رو را به نام سده مشارکت نامیدند. هواداران این نظر بر این باورند که در این سده، تراز و میزان دانش و شناخت و آگاهی و اطلاع‌مردم به گونه‌ای افزایش خواهد یافت که نه تنها بی‌سوادی یا کم‌سوادی مرسوم در جهان کنونی به کلی از میان خواهد رفت که گروه درخور توجهی از مردم از آموزش‌های عمومی، فنی و تخصصی در تراز دانشگاهی برخوردار خواهند شد (همان منبع).

مشارکت راه کاری است که به کارکنان اجازه داده می‌شود به جای این که همیشه مدیریت و رهبری شوند از توانایی‌های خود بهره‌گیرند، فکر کنند قوه خلاقیت خود را به کار اندازند و در تصمیم‌گیری و مشارکت دخالت داشته باشند. نیروی انسانی به لحاظ برخورداری از قدرت اندیشه، خلاقیت و نوآوری بزرگ‌ترین دارایی هر سازمان است و هر گونه بهبود و پیشرفت در سازمان توسط نیروی انسانی صورت می‌گیرد. می‌توان گفت: توان فکری و اندیشه کارکنان در سازمان نهفته است و هر سازمان و مدیری که به‌تواند از این سرمایه نهفته استفاده بیشتری کند به همان اندازه امکان رشد و توسعه مسیر خواهد داشت (میررسولی، ۱۳۸۸).

مشارکت راهکاری است که به کارکنان اجازه داده می‌شود به جای این که همیشه مدیریت و رهبری شوند از توانایی‌های خود بهره‌گیرند، فکر کنند و قوه خلاقیت خود را به کار اندازند و در تصمیم‌گیری‌ها مشارکت و دخالت داشته باشند. سیستم نظام پیشنهادها توجه و حساسیت کارکنان را به فرآیندهای کار بیشتر کرده و باعث مشارکت بیشتر کارکنان در سازمان می‌شود و با افزایش مشارکت، خلاقیت در روحیه کارکنان، راهکارهای عملی برای حل مسائل و مشکلات سازمان پدیدار می‌شود (تدینی، ۱۳۸۸).

Walker (۲۰۰۰) در تعریف مفهوم مشارکت چنین می‌نویسد: مشارکت ارتباط دوطرفه بین یک سازمان و یا آژانس مسئول اتخاذ یک تصمیم و سازمانهای مرتبط با مردم قبل از تصمیم‌گیری می‌باشد. مشارکت در امور دارای بیشترین اثر بخشی برای یک سازمان دولتی (آژانس فدرال یا حکومت شهری) و مردم می‌باشد. یکی از اهداف فعالیت‌های مشارکت جویانه، آموزش و آگاهی شهروندان می‌باشد. سازمان‌هایی که فعالیت‌های مشارکت جویانه را پی‌ریزی می‌کنند، در جستجوی راه‌هایی هستند تا فاصله بین «خود و مردم» را تا حد ممکن کاهش دهند.

John (2006) اظهار می‌دارد: مشارکت عامل حیات بخش جامعه است. مشارکت جامعه را به سمت آرامش بیشتر هدایت می‌کند. همه ما به نوعی در بعضی فعالیت‌ها مشارکت داریم، مشارکت در امور خانواده، با همسایه‌ها، در مسائل اجتماعی، در محل کار، با دوستان، با زیردستان، با گروه‌های داوطلب و در سایر فعالیت‌ها. مشارکت اغلب مستلزم رویارویی با دیگران است (مردم، فرهنگ‌ها، مذاهب و سیاست‌گزارانی که ممکن است از نظر رسوم و عادات روزمره با ما تفاوت‌های زیادی داشته باشند).

مشارکت رکن اصلی نظام مدیریت کیفیت جامع است که سبب اطمینان بهبود ارتباطات بین افراد سازمان می‌شود. مشارکت یک مفهوم بنیادی در بررسی انگیزش است. نظام مشارکت، نظامی مبتنی بر افکار، اندیشه‌ها و پیشنهادات مردم است. سایر آثار و مزایای مشارکت از دیدگاه اسلام عبارتند از:

- باعث بهره گرفتن از توانمندی دیگران می‌شود.
- خطا و اشتباه در تصمیم‌گیری را کاهش می‌دهد
- همدلی و صمیمیت را افزایش می‌دهد
- باعث تقویت روحیه اعتماد و خود باوری می‌شود
- نشاط و آرامش درونی را افزایش می‌دهد (گل زاده ۱۳۸۷).

نگرش (Attitude) یکی از مهم‌ترین مفاهیم روان‌شناسی اجتماعی نوین است. به طوری که الپورت (Allport) "نگرش" را نوعی حالت آمادگی ذهنی و روانی می‌داند که بر اساس تجربه سازماندهی شده و تأثیر پویا و جهت‌دار بر واکنش فرد، در مقابل تمام اشیاء و موقعیت‌هایی که با آن روبه‌رو می‌شود، بر جا می‌گذارد (شاهرودی و چیذری ۱۳۸۶).

نگرش را می‌توان به عنوان تمایل به یک ایده و یا یک موقعیت به طریق خاصی در نظر گرفت. لذا بررسی نگرش افراد در زمینه‌های مختلف به مدیران و مجریان کمک می‌کند که از شیوه تفکر مردم در باره موضوعات مشخص مطلع شده و آگاهی یابند (همان منبع).

اخلاقی (۱۳۸۵) در تحقیقی با عنوان بررسی و ارزیابی میزان مشارکت مردم در فرآیند برنامه ریزی و اجرای پروژه‌های منابع طبیعی مورد مطالعه: آگاه سازی مردم از اثرات و پیامدهای طرح‌های منابع طبیعی، لزوم آموزش همه جانبه مردم قبل از تحویل پروژه‌ها، لزوم برنامه‌ریزی‌های بلند مدت برای مشارکت مردم، آگاهی کارگزاران به نحوه و شیوه‌های مشارکت، استفاده از شیوه‌ها و رهیافت‌های مشارکتی متنوع را از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های آبخیزداری بیان می‌دارد. وی همچنین عدم اعتماد مردم به کارگزاران و مأموران دولتی، عدم انگیزه‌های مناسب قوی و مشارکت، عدم هماهنگی میان دستگاه‌های اجرایی، برخورد مقطعی با پروژه‌های مشارکتی و تدوین و ابلاغ قوانین مختلف را مهم‌ترین موانع مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های آبخیزداری بیان می‌کند.

Finsterbusch & Wicklin (1989) در تحقیقی با عنوان مشارکت بهره‌مندان در پروژه‌های توسعه به بررسی تأثیر عوامل وضعیت توسعه منطقه، سطح سواد، سطح مهارت بهره‌مندان، وجود رهبری اجتماعی فعال، سازماندهی بهره‌برداران، عدم تمرکز برنامه، اندازه پروژه‌ها، و برابری اجتماعی بر مشارکت پرداختند، آن‌ها در نتایج خود دریافتند که هر چه کشور توسعه یافته‌تر، سطح مهارت فرد بیشتر، هرچه رهبری اجتماعی کارا تر، برابری اجتماعی بیشتر، هرچه افراد سازمان یافته‌تر و دارای نهادهای محلی خودجوش بیشتر، تمرکز گزینی کم‌تر و اندازه پروژه‌ها کوچک‌تر باشد، امکان دسترسی به آن‌ها آسان‌تر و در نهایت میزان مشارکت بیشتر خواهد بود.

Reddy. et al (1973) در پژوهشی که در رابطه با عوامل مؤثر بر مشارکت افراد در فعالیت‌های خود جوش و داوطلبانه انجام داده‌اند به نتایج زیر دست یافته‌اند: آن‌ها این عوامل را به چهار دسته زیر تقسیم‌بندی کرده‌اند:

- ۱- چرخه حیاتی، شامل عوامل ویژه‌ای هم‌چون سن، وضعیت تأهل، تعداد فرزندان، سن فرزندان می‌باشند
- ۲- جایگاه اقتصادی - اجتماع، شامل سطح درآمد، طبقه اجتماعی خود تنظیم، وجهه شغلی، مالکیت خانه و
- ۳- مشخصات اجتماعی - فیزیکی شامل سازه‌های چون جنس، قومیت، سلامتی فیزیکی و توانایی‌های فیزیکی می‌باشد

۴- وضعیت شخصیتی و ظرفیت‌ها، شامل سازه‌هایی برون‌گرایی، انگیزه پیشرفت، اعتماد به نفس، انعطاف‌پذیری، جامعه‌پذیری، رفاقت و نودوستی می‌باشد.

ملک‌محمدی (۱۳۷۴) در تحقیقی پیرامون شاخص‌های مشارکت مردمی در مدیریت منابع طبیعی به روش دلفای، مواردی چون استفاده از رهیافت تعاونی برای اجرای طرح‌های مشارکتی، عدم توجه صرف به سودآوری طرح‌های مشارکتی و توجه به آموزش و یادگیری مردم در آن‌ها، مشخص شدن سیاست کلی دولت برای جلب مشارکت مردمی، متجانس کردن اهداف مردم و مسئولین در طرح‌های مشارکتی، تعیین میزان بهره‌وری طرح‌های مشارکتی برای مردم، مشخص شدن شیوه‌ها و سیاست‌های انگیزشی برای جلب مشارکت مردمی در هر منطقه، را در جلب مشارکت مردم در مدیریت منابع طبیعی حائز اهمیت می‌دانند.

وثوقی و فرجی (۱۳۸۵) در تحقیقی در رابطه با عوامل مؤثر بر تمایل کشاورزان به مشارکت در یکپارچه‌سازی اراضی مزروعی نتیجه می‌گیرند که بین سواد، فراهم بودن فرصت‌های شغلی، میزان مالکیت زمین، عضویت در گروه، اعتماد به یکدیگر، اعتماد مردم به دولت و عوامل انگیزشی دارای با میزان تمایل کشاورزان به مشارکت در یکپارچه‌سازی اراضی مزروعی رابطه معنی‌داری وجود دارد (Lise(2000), Atmis, et, al,(2007), Dolusca, et, al,(2006), Chowdhury(2004), Defrancesco, et, al, (2006) در تحقیقات خود به وجود رابطه معنی‌دار بین میزان درآمد و میزان مشارکت دست یافته‌اند.

Lise(2000), Defrancesco et, al,(2006) و شریعتی و همکاران در تحقیقات خود نتیجه می‌گیرند که: بین میزان تحصیلات و میزان مشارکت رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

Lise(2000), Atmis, et, al, (2007), Chowdhury (2004) در تحقیقات خود نتیجه می‌گیرند که

بین سن و میزان مشارکت رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

هدف کلی این پژوهش بررسی ویژگی‌های فردی و روان‌شناختی مؤثر بر مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های آبخیزداری می‌باشد و اهداف اختصاصی آن نیز عبارتند از:

۱- شناسایی میزان مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های آبخیزداری در استان فارس

۲- بررسی نگرش بهره‌برداران نسبت به مشارکت در طرح‌های آبخیزداری

۳- بررسی تأثیر عوامل برانگیزاننده اقتصادی و اجتماعی بر مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های آبخیزداری

۴- تبیین مدل علی نقش هر یک از متغیرهای مستقل تحقیق بر میزان مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های آبخیزداری با استفاده از تکنیک تحلیل مسیر

متغیرهای مستقل تحقیق عبارتند از: سن، میزان تحصیلات، تعداد اعضای خانوار، نوع مالکیت، میزان درآمد بهره‌برداران، شغل اصلی بهره‌برداران، انگیزه مشارکت در طرح‌های آبخیزداری، نگرش بهره‌برداران نسبت به مشارکت.

متغیر وابسته تحقیق میزان مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های آبخیزداری (در سه سطح مشارکت در تصمیم‌گیری، مشارکت در اجرا و مشارکت در حفاظت از طرح‌ها) می‌باشد.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر کاربردی، توصیفی و از نوع علی-ارتباطی می‌باشد. جامعه آماری تحقیق ۷۵۰۰ نفر بهره‌برداران روستایی سرپرست خانوار ساکن در حوزه‌های آبخیز استان فارس می‌باشند روستایی می‌باشد. و بر اساس فرمول کوکران تعداد افراد نمونه $n = 279$ نفر برآورد گردید.

برای گردآوری اطلاعات مورد نیاز تحقیق از شیوه اسنادی و کتابخانه‌ای و اینترنت برای بررسی سوابق و پیشینه تحقیق استفاده شده است و در شیوه میدانی، ابزار گردآوری اطلاعات پرسش‌نامه بود که با بررسی منابع مختلف و بر اساس فرضیات و سوالات تحقیق تدوین شد. روایی پرسش‌نامه مذکور از طریق پانل متخصصان به صورت نظر خواهی از اساتید و دانشجویان دوره دکتری ترویج انجام شد. برای تعیین اعتبار پرسش‌نامه نیز با تکمیل ۳۰ نسخه از آن در استان کهگیلویه و بویر احمد از طریق آزمون راهنما تعیین و ضریب کرنباخ آلفا برای کل پرسش‌نامه $\alpha = 0.85$ با استفاده از SPSS 17 محاسبه شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار، واریانس) و در بخش آمار تحلیلی از ضریب همبستگی برای بررسی رابطه بین متغیرهای تحقیق، تکنیک رگرسیون چندمتغیره (این روش به ما امکان می‌دهد تا تغییرات متغیر وابسته را از طریق متغیرهای مستقل پیش‌بینی و سهم هر یک از متغیرهای مستقل را در تبیین متغیر وابسته، میزان مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های آبخیزداری را تعیین کنیم). و تکنیک تحلیل مسیر (برای مشخص کردن اثرات مستقیم و غیر مستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته تحقیق، میزان مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های آبخیزداری، از این تکنیک استفاده می‌شود) بهره گرفته شد. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار کامپیوتری SPSS 17 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

نتایج

میزان مشارکت بهره‌برداران در زمینه تصمیم‌گیری، اجرا و حفاظت طرح‌های آبخیزداری

بر اساس داده‌های جدول ۱ شناسایی مهم‌ترین مشکل در زمینه فرسایش آب و خاک، اولویت اول در مرحله تصمیم‌گیری، تا مین نیروی کار اولویت اول در مرحله اجرا و حفاظت و نگهداری از طرح‌های اجرا شده اولویت اول پاسخگویان در مرحله حفاظت و نگهداری از طرح‌های اجرا شده بیان شده است. سایر اولویت‌ها در جدول نشان داده شده است.

جدول ۱ - اولویت‌بندی نظرات پاسخگویان در زمینه مشارکت در تصمیم‌گیری، اجرا و حفاظت از طرح‌های آبخیزداری

اولویت	CV	انحراف معیار	میانگین	زمینه مشارکت
				الف) مشارکت در تصمیم‌گیری طرح‌های آبخیزداری
۱	۰/۲۵۸	۱/۰۷	۴/۱۴	شناسایی مهم‌ترین مشکل در زمینه فرسایش آب و خاک
۲	۰/۳۱۸	۱/۱۶	۳/۶۴	بررسی راه‌های استفاده بهینه از اراضی
۳	۰/۴۲۳	۱/۴۲	۳/۳۵	بررسی توجیه اقتصادی طرح‌های آبخیزداری
۴	۰/۴۸۷	۱/۵۹	۳/۲۶	تدوین پیش‌نویس طرح آبخیزداری
				ب) مشارکت در اجرای طرح‌های آبخیزداری
۱	۰/۲۵۰	۱/۰	۳/۹۹	تأمین نیروی کار
۲	۰/۲۶۳	۱/۰۰	۳/۷۹	تأمین هزینه‌های همیاری
۳	۰/۲۸۸	۱/۱۱	۳/۸۵	تأمین منابع و امکانات
۴	۰/۳۳۸	۱/۲۰	۳/۵۵	به‌کارگیری روش‌های جدید آبخیزداری
				ج) مشارکت در حفاظت از طرح‌های آبخیزداری
۱	۰/۳۳۸	۱/۲۱	۳/۵۷	حفاظت و نگهداری از طرح‌های اجرا شده
۲	۰/۳۴۸	۱/۲۲	۳/۵۰	مرمت و بازسازی طرح‌های اجرا شده
۳	۰/۳۵۱	۱/۲۶	۳/۵۸	ارزیابی اقتصادی طرح‌های اجرا شده

سطوح مشارکت بهره‌برداران در تصمیم‌گیری در طرح‌های آبخیزداری

در جدول ۲ توزیع فراوانی افراد جامعه آماری برحسب سطوح تصمیم‌گیری آن‌ها در مشارکت در طرح‌های آبخیزداری ارائه شده است. به منظور سنجش سطح مشارکت بهره‌برداران مورد مطالعه در تصمیم‌گیری در طرح‌های آبخیزداری یک طیف شش گزینه‌ای مورد استفاده قرار گرفت. با توجه به چهار سؤال مطرح شده در این زمینه امتیازات پاسخگویان باید حداقل صفر (هیچ) تا ۲۴ (خیلی زیاد) باشد. (میانگین = $39/14$ انحراف معیار = $3/73$). افرادی که دارای نمره یک تا $10/66$ بوده‌اند دارای سطح مشارکت در تصمیم‌گیری پایین، افرادی که دارای نمره $10/66$ تا $18/12$ بوده‌اند دارای سطح مشارکت در تصمیم‌گیری متوسط و افرادی که دارای نمره $18/12$ تا ۲۴ بوده‌اند دارای سطح مشارکت در تصمیم‌گیری بالا می‌باشند. بر اساس نتایج حاصل $20/78$ درصد افراد مورد مطالعه دارای سطح تصمیم‌گیری پایین و $44/08$ درصد دارای سطح تصمیم‌گیری متوسط و $21/50$ درصد دارای سطح تصمیم‌گیری بالا در زمینه طرح‌های آبخیزداری بوده‌اند.

جدول ۲ - توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر حسب سطوح مشارکت در تصمیم‌گیری در طرح‌های آبخیزداری

سطح مشارکت	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
پایین	۵۸	$20/78$	$20/78$
متوسط	۱۲۹	$46/23$	$67/01$
بالا	۷۰	$25/08$	$92/37$
بدون پاسخ	۲۰	$7/63$	۱۰۰
جمع	۲۷۹	۱۰۰	---

نما = $3/5$ میانه = $2/25$

سطوح مشارکت در اجرای طرح‌های آبخیزداری

در جدول ۳ توزیع فراوانی افراد جامعه آماری برحسب سطوح مشارکت در اجرای طرح‌ها توسط افراد مورد مطالعه ارائه شده است. به منظور سنجش سطح مشارکت بهره‌برداران مورد مطالعه در اجرای طرح‌های آبخیزداری یک طیف شش گزینه‌ای مورد استفاده قرار گرفت. با توجه به چهار سؤال مطرح شده در این زمینه امتیازات پاسخگویان باید حداقل صفر (هیچ) تا ۲۴ (خیلی زیاد) باشد (میانگین = $15/06$ انحراف معیار = $3/17$). افرادی که دارای نمره یک تا $11/89$ بوده‌اند دارای سطح مشارکت در اجرای پایین، افرادی که دارای نمره $11/89$ تا $18/23$ بوده‌اند دارای سطح مشارکت در اجرای متوسط و افرادی که دارای نمره $18/23$ تا ۲۴ بوده‌اند دارای سطح مشارکت در اجرای بالا می‌باشند. بر اساس نتایج حاصل $20/07$ درصد افراد مورد مطالعه دارای سطح مشارکت اجرایی پایین و $45/16$ درصد دارای سطح مشارکت در اجرای متوسط و $22/6$ درصد دارای سطح مشارکت در اجرای بالا در زمینه طرح‌های آبخیزداری بوده‌اند.

جدول ۳ - توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر حسب سطوح مشارکت در اجرای طرح‌های آبخیزداری

سطح مشارکت	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
پایین	۵۶	۲۰ / ۰۷	۲۰ / ۰۷
متوسط	۱۲۶	۴۵ / ۱۶	۶۵ / ۲۳
بالا	۷۳	۲۶ / ۱۶	۹۱ / ۴۰
بدون پاسخ	۲۴	۸ / ۶۰	۱۰۰
جمع	۲۷۹	۱۰۰	--

نما = ۲ / ۷۵   میانه = ۲ / ۷۰

سطوح مشارکت در حفاظت از طرح‌های آبخیزداری

در جدول ۴ توزیع فراوانی افراد جامعه آماری بر حسب سطوح مشارکت در حفاظت طرح‌های آبخیزداری ارائه شده است. به منظور سنجش سطح مشارکت بهره‌برداران مورد مطالعه در حفاظت از طرح‌های آبخیزداری یک طیف شش گزینه‌ای مورد استفاده قرار گرفت. با توجه به سه سؤال مطرح شده در این زمینه امتیازات پاسخگویان باید حداقل صفر (هیچ) تا ۱۸ (خیلی زیاد) باشد. (میانگین = ۱۰ / ۶۶ / ۱۰ انحراف معیار = ۳ / ۲۳). افرادی که دارای نمره یک تا ۱۰ / ۶۶ بوده‌اند دارای سطح مشارکت در حفاظت پایین، افرادی که دارای نمره ۱۰ / ۶۶ تا ۱۳ / ۸۹ بوده دارای سطح مشارکت متوسط و افرادی که دارای نمره ۱۳ / ۸۹ تا ۱۸ بوده‌اند دارای سطح مشارکت در حفاظت بالا می‌باشند. بر اساس نتایج حاصل ۲۰ / ۴۳ درصد افراد مورد مطالعه دارای سطح حفاظت بالا و ۴۳ / ۰۱ درصد دارای سطح مشارکت در حفاظت متوسط و ۲۱ / ۵ درصد دارای سطح مشارکت در حفاظت پایین در زمینه طرح‌های آبخیزداری بوده‌اند.

جدول ۴ - توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر حسب سطوح مشارکت در حفاظت طرح‌های آبخیزداری

سطح مشارکت	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
پایین	۶۰	۲۱ / ۵۰	۲۱ / ۵۰
متوسط	۱۲۰	۴۳ / ۰۱	۶۴ / ۵۱
بالا	۶۹	۲۴ / ۷۳	۸۹ / ۲۵
بدون پاسخ	۳۰	۱۰ / ۷۵	۱۰۰
جمع	۲۷۹	۱۰۰	--

نما = ۳ / ۲۵   میانه = ۳ / ۲۰

انگیزه بهره‌برداران جهت مشارکت

بر اساس جدول ۵ مشاهده می‌شود که بالاترین عامل بر انگیزاننده افراد نسبت به مشارکت مربوط به اعتقادات مذهبی بهره‌برداران عامل بعدی سهمین شدن در درآمد حاصل از طرح‌های آبخیزداری می‌باشد.

جدول ۵ - توزیع فراوانی عوامل بر انگیزاننده بهره‌برداران جهت مشارکت در طرح‌های آبخیزداری

اولویت	CV	انحراف معیار	میانگین	فراوانی	عامل انگیزش
انگیزه‌های اقتصادی					
۱	۰/۲۶۴	۱/۰۲	۴/۱۴	۲۵۰	سهیم شدن در درآمد و منافع حاصل از طرح‌های آبخیزداری
۲	۰/۲۸۸	۱/۱۳	۳/۹۳	۲۴۵	برخوردار شدن از مشوق‌های اقتصادی دولت در نتیجه اجرای طرح‌های آبخیزداری
۳	۰/۳۱۴	۱/۱۴	۳/۶۲	۲۵۰	بهبود زمین‌های زراعی منطقه در اثر اجرای طرح‌های آبخیزداری
۴	۰/۳۱۸	۱/۱۹	۳/۷۴	۲۵۰	استفاده بهینه از منابع آبی در نتیجه اجرای طرح‌های آبخیزداری
انگیزه‌های اجتماعی					
۱	۰/۳۲۵	۱/۲۰	۳/۶۹	۲۵۰	اعتقادات مذهبی مبنی بر انجام امور از طریق مشارکت
۲	۰/۳۳۸	۱/۲۱	۳/۵۷	۲۵۰	همکاری جمعی برای حل مشکلات روستا
۳	۰/۳۵۷	۱/۲۶	۳/۵۲	۲۵۰	برقراری ارتباط با مردم روستا
۴	۰/۳۵۸	۱/۲۲	۳/۴۰	۲۵۰	کسب نفوذ اجتماعی در بین مردم روستا
۵	۰/۳۷۱	۱/۳۰	۳/۵۰	۲۵۰	انتخاب شدن به عنوان کشاورز نمونه روستا
۶	۰/۳۹۳	۱/۳۸	۳/۵۱	۲۵۰	اثبات لیاقت و شایستگی خود به دیگران

سطوح انگیزش

در جدول ۶ توزیع فراوانی افراد جامعه آماری برحسب سطوح عوامل انگیزاننده پیرامون مشارکت در طرح‌های آبخیزداری ارائه شده است. به منظور سنجش سطح انگیزه بهره‌برداران مورد مطالعه جهت مشارکت در طرح‌های آبخیزداری یک طیف شش‌گزینه‌ای مورد استفاده قرار گرفت. با توجه به ده سؤال مطرح شده در این زمینه امتیازات پاسخگویان باید حداقل صفر (هیچ) تا ۶۰ (خیلی زیاد) باشد. (میانگین = ۳۲/۶۷ و انحراف معیار = ۷/۹۹). افرادی که دارای نمره یک تا ۳۲/۶۷ بوده دارای انگیزه پایین، افرادی که دارای نمره ۳۲/۶۷ تا ۴۸/۶۵ بوده دارای انگیزه متوسط و افرادی که دارای نمره ۴۸/۶۵ تا ۶۰ بوده‌اند دارای سطح انگیزه بالا جهت مشارکت در طرح‌های آبخیزداری می‌باشند. بر اساس نتایج حاصل ۱۲/۱۸ درصد افراد مورد مطالعه دارای سطح انگیزه پایین، ۶۶/۳ درصد دارای سطح انگیزه متوسط و فقط ۱۱/۱۱ درصد از سطح انگیزه‌ای بالا در زمینه مشارکت در طرح‌های آبخیزداری بوده‌اند.

جدول ۶ - توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر حسب سطوح انگیزش برای مشارکت در طرح‌های آبخیزداری

سطح انگیزش	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
پایین	۳۴	۱۲/۱۸	۱۲/۱۸
متوسط	۱۸۵	۶۶/۳۰	۷۸/۴۸
بالا	۳۱	۱۱/۱۱	۸۹/۶۰
بدون پاسخ	۲۹	۱۰/۴۰	۱۰۰
جمع	۲۷۹	۱۰۰	--

نما=۳/۴۵ میانه=۳/۹۰

بر اساس داده‌های جدول ۷، تمایل بهره‌برداران به برگزاری کلاس‌های ترویجی و جلسات توجیهی در رابطه با فعالیت‌های آبخیزداری در اولویت اول قرار دارد. سایر اولویت‌ها در جدول آورده شده است.

جدول ۷ - اولویت‌بندی نظرات پاسخگویان بر حسب نگرش آنان نسبت به مشارکت

اولویت	CV	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها
۱	۱/۱۶۸	۱/۶۱	۳/۶۳	تمایل دارم کلاس‌های ترویجی و جلسات توجیهی مربوط به فعالیت‌های آبخیزداری در روستای محل زندگی مان تشکیل شود
۲	۱/۱۸۲	۱/۶۶	۳/۶۳	برای بهبود وضعیت مدیریت آب و استفاده بهینه از زمین‌های منطقه تمایل دارم تعاونی آبخیزداری در منطقه تشکیل شود
۳	۱/۱۸۳	۱/۶۷	۳/۶۵	مشارکت در فعایت‌های آبخیزداری میزان رضایت بهره‌برداران از نگهداری منابع آب و شبکه‌های آبیاری را افزایش می‌دهد
۴	۱/۱۸۵	۱/۶۵	۳/۶۱	تمایل دارم مسئولان و مجریان طرح‌های آبخیزداری را در تمام مراحل اجرای پروژه‌ها یاری کنم
۵	۱/۱۹۶	۱/۷۳	۳/۶۷	تمایل دارم سایر بهره‌برداران را به مشارکت در فعالیت‌های آبخیزداری تشویق کنم
۶	۱/۲۰۵	۱/۷۵	۳/۶۴	تمایل دارم به عنوان نماینده بهره‌برداران امور مربوط به فعالیت‌های آبخیزداری را پیگیری کنم

سطوح نگرش نسبت به مشارکت

در جدول ۸ توزیع فراوانی افراد جامعه آماری بر حسب سطوح نگرش نسبت به مشارکت ارائه شده است. به منظور سنجش سطح نگرش بهره‌برداران مورد مطالعه نسبت به مشارکت در طرح‌های آبخیزداری یک طیف ۶ گزینه‌ای مورد استفاده قرار گرفت. با توجه به شش سؤال مطرح شده در این زمینه امتیازات پاسخگویان باید حداقل صفر (هیچ) تا ۳۶ (خیلی زیاد) باشد (میانگین = $19/76$ و انحراف معیار = $4/68$). افرادی که دارای نمره یک تا $15/08$ بوده‌اند دارای سطح نگرش پایین، افرادی که دارای نمره $15/08$ تا $24/44$ بوده‌اند دارای سطح نگرش بالا نسبت به مشارکت در طرح‌های آبخیزداری می‌باشند. بر اساس نتایج حاصل $16/12$ درصد افراد مورد مطالعه دارای سطح نگرش پایین، $53/76$ درصد دارای سطح نگرش متوسط و $17/92$ درصد دارای سطح نگرش بالا در زمینه مشارکت در طرح‌های آبخیزداری بوده‌اند.

جدول ۸ - توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر حسب سطوح نگرش نسبت به مشارکت در طرح‌های آبخیزداری

سطح انگیزش	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
پایین	۴۵	۱۶/۱۲	۱۶/۱۲
متوسط	۱۵۰	۵۳/۷۶	۶۹/۸۸
بالا	۶۰	۲۱/۵۰	۹۱/۴۰
بدون پاسخ	۲۴	۸/۶	۱۰۰
جمع	۲۷۹	۱۰۰	--

نما = $3/33$ میانه = $3/50$

نتایج همبستگی بین متغیرها

نتایج حاصل از ضریب همبستگی بین متغیرها نشان‌دهنده معنی‌دار بودن رابطه بین نگرش بهره‌برداران نسبت به مشارکت، سطح تحصیلات، شغل اصلی و نوع مالکیت بهره‌برداران با میزان مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های آبخیزداری می‌باشد. سایر نتایج در جدول ۹ آورده شده است.

جدول ۹ - نتایج حاصل از آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن بین متغیرهای تحقیق

متغیر اول	متغیر دوم	r	p
نگرش نسبت به مشارکت در طرح‌های آبخیزداری		۰/۲۱۷ ^{**}	۰/۰۰۱
میزان تحصیلات		۰/۵۲۳ ^{**}	۰/۰۰۰
شغل اصلی		۰/۳۵۴ ^{**}	۰/۰۰۰
نوع مالکیت		۰/۲۰۶ ^{**}	۰/۰۰۱
مشارکت اجتماعی		۰/۱۴۱ [*]	۰/۰۲۶
انگیزه‌های اقتصادی		۰/۲۰۴ ^{**}	۰/۰۰۰
انگیزه‌های اجتماعی		۰/۲۰۵ ^{**}	۰/۰۰۰
تعداد اعضای خانواده		۰/۲۹۲	۰/۰۶۷
سن		-۰/۲۱۶ ^{**}	۰/۰۰۱

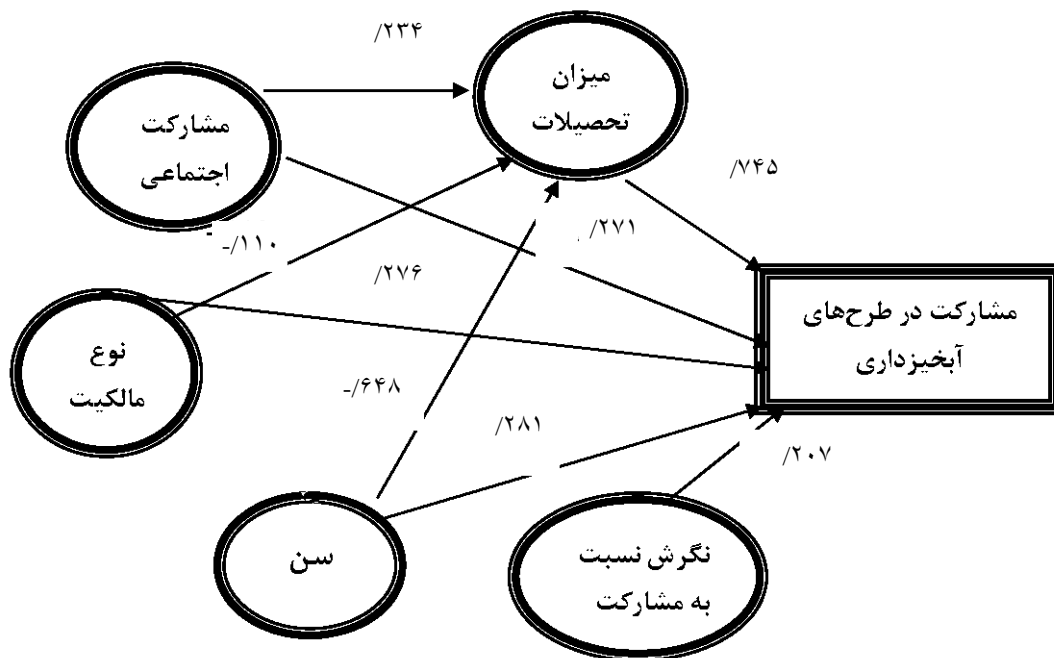
به منظور پیش‌بینی تغییرات متغیر وابسته از طریق متغیرهای مستقل از رگرسیون چند متغیره به شیوه استفاده شد. هدف از تحلیل رگرسیونی، بررسی تأثیر هر یک از متغیرهای مستقل تحقیق بر متغیر وابسته (میزان مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های آبخیزداری) و پیش‌بینی میزان تغییرات متغیر وابسته و تعیین سهم هر کدام از متغیرهای مستقل در تبیین واریانس متغیر وابسته می‌باشد. بدین منظور کلیه متغیرهای تحقیق به شیوه Enter وارد معادله رگرسیونی شده‌اند. نتایج حاصل در جدول ۱۰ ارائه شده است.

جدول ۱۰ - نقش متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته میزان مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های آبخیزداری

متغیرها	B	S.E	Beta	P
عرض از مبدأ	-۲۵/۳۴۵	۱۰/۵۸۵		۰/۰۱۹
نگرش نسبت به مشارکت	۱/۱۸۳	۰/۳۳۳	۰/۲۰۷	۰/۰۰۰
انگیزه‌های اقتصادی	۰/۱۹۲	-۰/۳۴۹	-۰/۰۵۱	۰/۵۸۳
انگیزه‌های اجتماعی	۰/۱۷۴	۰/۱۷۶	۰/۰۵۷	۰/۳۲۴
مشارکت اجتماعی	۰/۶۵۳	۰/۱۷۴	۰/۱۷۱	۰/۰۰۰
نوع مالکیت	۴/۰۱۱	۰/۸۷۲	۰/۲۷۶	۰/۰۰۰
میزان تحصیلات	۶/۴۴۳	۰/۶۰۸	۰/۷۴۵	۰/۰۰۰
شغل اصلی	۰/۵۲۶	۰/۵۷۱	۰/۰۷۵	۰/۳۵۸
تعداد اعضای خانواده	۰/۱۰۵	۰/۲۶۵	۰/۰۲۲	۰/۶۹۲
سن	۰/۲۱۰	۰/۰۵۳	۰/۲۸۱	۰/۰۰۰

$$F=۳۱/۵۵ \quad P=۰/۰۰۰ \quad R^2=۰/۶۳۵ \quad R=۰/۷۹۷$$

نتایج نشان دهنده آن است که متغیرهای مستقل در نظر گرفته در تحقیق (نگرش نسبت به مشارکت، میزان تحصیلات، مشارکت اجتماعی، شغل اصلی، عوامل برانگیزنده اقتصادی، سن و تعداد اعضای خانوار بهره‌برداران) در مجموع ۶۳/۵ درصد از تغییرات متغیر وابسته تحقیق (مشارکت در طرح‌های آبخیزداری) را تبیین می‌کند و ۳۶/۵ درصد باقی مانده مربوط به متغیرهایی است که در تحقیق در نظر گرفته نشده‌اند. به منظور تعیین نقش مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته از تکنیک تحلیل مسیر استفاده شده است. (تکنیک تحلیل مسیر بر پایه مجموعه‌ای از تحلیل رگرسیون چندگانه و بر اساس فرض ارتباط بین متغیرهای مستقل و وابسته استوار است). بر اساس نتایج حاصل از تحلیل مسیر متغیر میزان تحصیلات دارای بیشترین اثر مستقیم و متغیر مشارکت اجتماعی کم‌ترین اثر مستقیم را بر متغیر وابسته نشان می‌دهد. نتایج حاصل از تکنیک تحلیل مسیر در شکل ۱ آورده شده است.

شکل ۱- تبیین مدل علی نقش متغیرهای مستقل بر مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های آبخیزداری

بحث

نتایج تحقیق نشان دهنده معنی‌دار شدن رابطه بین میزان تحصیلات و متغیر وابسته تحقیق می‌باشد. تحقیقات (Lise (2000), Dfrancesco et al (2006), Narayan (1994) Finsterbusch, & Wicklin (1989)، شریعتی و همکاران (۱۳۸۴)، وثوقی و فرجی (۱۳۸۵) نتایج تحقیق را حمایت می‌کند. نتایج تحقیق نشان دهنده معنی‌دار شدن رابطه بین میزان انگیزه بهره‌برداران جهت مشارکت در طرح‌های آبخیزداری و متغیر وابسته تحقیق می‌باشد. Dfrancesco et al (2006)، ملک محمدی (۱۳۷۴)، شریعتی و همکاران (۱۳۸۴) نتایج تحقیق را حمایت می‌کند.

نتایج تحقیق نشان دهنده معنی‌دار شدن رابطه بین میزان مشارکت اجتماعی بهره‌برداران و متغیر وابسته تحقیق می‌باشد. تحقیقات، Dolisca et al (2006) و شریعتی و همکاران (۱۳۸۴) نتایج تحقیق را حمایت

می‌کند.

نتایج تحقیق نشان دهنده معنی‌دار شدن رابطه بین نوع مالکیت بهره‌برداران و متغیر وابسته تحقیق می‌باشد. تحقیقات وثوقی و فرجی (۱۳۸۵) نتایج تحقیق را حمایت می‌کند.

نتایج تحقیق نشان دهنده معنی‌دار شدن رابطه بین شغل اصلی بهره‌برداران و متغیر وابسته تحقیق می‌باشد. تحقیقات , Reedy et al (1973) و وثوقی و فرجی (۱۳۸۵) نتایج تحقیق را حمایت می‌کند.

نتایج تحقیق نشان دهنده معنی‌دار شدن رابطه بین نگرش بهره‌برداران نسبت به مشارکت و متغیر وابسته تحقیق می‌باشد. تحقیقات , لازم است طراحان و مجریان طرح‌ها، در برنامه‌های خود به این عامل مهم توجه نموده و ترتیبی اتخاذ نمایند که با استفاده از به کار بستن شیوه‌های مشارکتی مناسب، نگرش بهره‌برداران نسبت به مشارکت بهبود پیدا کند.

نتایج تحقیق نشان دهنده رابطه معنی‌دار بین انگیزه‌های اقتصادی بهره‌برداران و میزان مشارکت آن‌ها در طرح‌های آبخیزداری می‌باشد. عواملی مانند سهیم شدن در درآمد و منافع حاصل از طرح‌ها و برخوردار شدن از مشوق‌های دولتی می‌توانند محرک‌های خوبی برای مشارکت بهره‌برداران روستایی جهت مشارکت در طرح‌ها باشد. لازم است طراحان و مجریان طرح‌ها، در برنامه‌های خود این عوامل را مد نظر قرار دهند.

نتایج تحقیق نشان دهنده رابطه معنی‌دار بین انگیزه‌های اجتماعی بهره‌برداران و میزان مشارکت آن‌ها در طرح‌های آبخیزداری می‌باشد. با توجه به این که جامعه آماری تحقیق بهره‌برداران روستایی ساکن در جوره‌های آبخیز می‌باشند، بنا بر این عواملی مانند اعتقادات مذهبی بهره‌برداران، کسب نفوذ اجتماعی و همکاری در حل مشکلات روستا، انگیزه‌های بسیار خوبی برای مشارکت بهره‌برداران در طرح‌ها می‌باشند. لازم است طراحان و مجریان طرح‌ها، برای موفقیت هر چه بیشتر در برنامه‌های خود این عوامل را مورد توجه قرار دهند.

پیشنهادها

با توجه به نگرش مثبت بهره‌برداران نسبت به مشارکت پیشنهاد می‌شود در مراحل مختلف طرح‌های آبخیزداری (تصمیم‌گیری، اجرا و حفاظت) نسبت به تقویت روحیه مشارکت بهره‌برداران و همچنین گسترش مشارکت رهبران و ریش سفیدان محلی اقدام لازم صورت گیرد.

با توجه به معنی‌دار شدن عوامل انگیزاننده اقتصادی و اجتماعی با میزان مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های آبخیزداری پیشنهاد می‌شود مجریان طرح‌ها در برنامه‌های خود این موارد را مطمئن نظر قرار دهند.

برگزاری دوره‌های آموزشی مختلف در ارتباط با مشارکت در طرح‌های آبخیزداری با توجه به سطح سواد گروه‌های مختلف بهره‌بردار در سطوح مختلف پیشنهاد می‌گردد.

با توجه به تأثیر نوع مالکیت بر پایدار سازی مدیریت مشارکت مردمی در طرح‌های آبخیزداری پیشنهاد می‌شود دست‌اندر کاران و مجریان طرح‌ها ترتیبی اتخاذ نمایند که قوانین و مقررات مربوط به اعطای مالکیت شخصی به بهره‌برداران تا حد ممکن ساده و آسان باشد.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل تحقیق ۶۳/۵ درصد از تغییرات متغیر وابسته تحقیق را تبیین می‌کنند و ۳۶/۵ درصد باقی مانده مربوط به متغیرهایی است که در این تحقیق مورد توجه قرار نگرفته‌اند. لذا از دانشجویان، پژوهشگران و محققان تقاضا می‌شود عوامل و متغیرهای ناشناخته این تحقیق را شناخته و مورد بررسی و پژوهش قرار دهند تا در آینده شاهد شناخت سایر متغیرهای مؤثر در طراحی نظام مناسب ترویج آبخیزداری در استان فارس باشیم.

منابع

- ۱- اخلاقی، س.ج.، ۱۳۸۵، بررسی و ارزیابی میزان مشارکت مردم در فرآیند برنامه‌ریزی و اجرای پروژه‌های منابع طبیعی مورد مطالعه، سمینار برنامه‌ریزی توسعه مشارکتی آب و خاک، ۲۸ لغایت ۳۰ بهمن ماه، سمنان.
- ۲- باقری، م.، (۱۳۸۲، ۱۸ اسفند ماه)، حفاظت و بهره‌برداری مؤثر از منابع طبیعی با آبخیزداری، ابرار اقتصادی
- ۳- تدینی، ر.، ۱۳۸۸، نظام پیشنهادات، مشاهده شده در اینترنت، شنبه ۳۰ آبان ۱۳۸۸ <http://magiran.com>
- ۴- توسلی، (۱۳۸۵)، اهمیت آب در روند توسعه کشورها، مشاهده شده در اینترنت شنبه ۳۰ آبان <http://1388daikondi.blogfa.com/post-36.aspx>
- ۵- رهنما، م.، درزاکس، و.، ۱۳۷۷، نگاهی نو به مفاهیم توسعه، (ترجمه فرید فرهی و وحید بزرگی)، مرکز، تهران.
- ۶- شا هرودی، ع.ا.، چیدری، م.، (۱۳۸۶)، عوامل تأثیر گذار بر نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تعاونی آب بران (مطالعه موردی در استان خراسان رضوی)، فصلنامه علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی، سال یازدهم، زمستان ۸۶.
- ۷- شریعتی، م.، ر.، و همکاران، ۱۳۸۴، عوامل مؤثر بر مشارکت روستاییان جنگل نشین در حفاظت از جنگل های شمال و غرب کشور، فصلنامه جنگل و مرتع، شماره ۶۷، ص ۴۷-۵۷.
- ۸- گل زاده، ا.، ۱۳۸۷، مدیریت مشارکت کارکنان با رویکرد اسلامی، بانک مقالات فارسی، توسعه مهندسی بازار، فصلنامه تخصصی در حوزه مدیریت بازار. [http:// mydocuments. Ir : kasbokaa](http://mydocuments.Ir : kasbokaa)
- ۹- ملک محمدی، ا.، ۱۳۷۴، تحقیقی پیرامون شاخص های مشارکت مردمی در مدیریت منابع طبیعی. جهاد (ماهنامه علمی، اجتماعی، اقتصادی) شماره‌های ۱۸۳-۱۸۲.
- ۱۰- میر رسولی، ف.، ۱۳۸۸، مشارکت و خلاقیت در کارکنان، مشاهده شده در اینترنت، شنبه ۳۰ آبان ۱۳۸۸، <http://www.magiran.com>
- ۱۱- وثوقی، م.، فرجی، ا.، ۱۳۸۵، پژوهشی جامعه شناختی در زمینه عوامل مؤثر بر تمایل کشاورزان به مشارکت در یکپارچه سازی اراضی مزروعی (مطالعه موردی روستاهای زرین دشت، مجله جامعه شناسی ایران، ۷ (۲):ص ۱۰۱-۱۱۸.
- ۱۲- هیوز، آ.، ۱۳۸۸، مدیریت دولتی نوین، (نظام مشارکت راهکاری اساسی برای تحول اداری)، ترجمه دکتر الوانی، دکتر شورینی، دکتر معمارزاده، مشاهده شده در اینترنت، شنبه ۳۰ آبان ۱۳۸۸، <http://www.magiran.com>
- 13- Atmis, E. Dasdemir, I. Lise, W. & Yidiran, O. 2007. Analysis factors affecting women's participation in forestry in turkey. *Journal of Ecological Economic* 60:787-796.
- 14- Benham, B. Broz, B. Frankenberge, J. & Gold, A.. 2007. Watershed Management. University of Rhode Island, Kingston. Ri. 28810.
- 15- Chowdhury, A. 2004. Participation in forestry: A study of people's participation on the social forestry policy in Bangladesh. Department of Administration and Organization theory. University of Bergen.
- 16- Dolisca, F. Douglas, R. C. Joshua, M. M. Dennis, A. Sh. & Curtis, M. J. 2006. Factors influencing farmers participation in forestry management programs: A case study from Haiti. *Journal of Forest Ecology and Management*. Vol.236,no 2-3,pp.324-331
- 17- Defrancesco, E. Gatto, P. Runge, F. & trestini, S. 2006. Factors affecting farmers participation in agri-environmental measures: evidence from a case study, Department of land and Agro- forestry systems. University of Padovand Department of Applied Economics, University of Minnesota. P:25. Available at: <http://www. apec. umn. Edu / faculty /frungey / minnitaly conf 2006>.
- 18- Finsterbusch, K. & Van Wicklin, W. A.1989. Beneficiary Participation in development project: Empirical tests of popular theories, *Economics Development and Cultural change*. 37 (3):573-594
- 19 - John, D. 2006. Participatory Theories, Values and Practices, International Centre Participation Studies, University of Bradford.
- 20- Lise, W. 2000. Factors influencing peoples participation in forest management in India. *Journal of Ecological Economics* (34):379-392.
- 21-Narayan, D. 1994. The contribution of people participation, Evidence from 121 rural water supply projects. Environmentally sustainable Development Occasional paper series No. 1.
- 22 - Reddy, R, D. Fredonia, S & Smith, D.H. 1973. Who Participates in Voluntary Action. *Journal of Extension*, volume 11, Number 3. PP. 17-23
- 23 -Walker, B. Gregg, 2000. Civic discovery and the three 'CS' of public participation consultation, consensus and collaboration, Oregon state university.